

Marzena Remlein

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
Wydział Zarządzania
Katedra Rachunkowości
marzena.remlein@ue.poznan.pl

WPLYW METODY WYCENY WSPÓLKONTROLOWANEGO PODMIOTU NA SYTUACJĘ FINANSOWĄ WSPÓLNIKA

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest określenie wpływu metod wyceny spółkontrolowanych podmiotów na sytuację majątkowo-finansową wspólnika. Osiągnięcie powyższego celu wymaga przyjęcia określonej struktury rozważań. Treść artykułu została podzielona na cztery zasadnicze części odnoszące się do:

- prezentacji metody proporcjonalnej,
- omówienia metodologii metody praw własności,
- porównania wcześniej scharakteryzowanych metod,
- zastosowania metody proporcjonalnej i metody praw własności w odniesieniu do LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o.

Osiągnięcie celu artykułu wymagało zastosowania adekwatnych metod badawczych. Wykorzystano metodę analizy literatury oraz przepisów prawnych, metodę porównań i analogii.

Słowa kluczowe: spółkontrola, spółkontrolowane podmioty, wspólne porozumienia, metoda proporcjonalna, metoda praw własności.

Wprowadzenie

Dokonana we wspólnym porozumieniu inwestycja, podobnie jak każdy inny zasób majątkowy, podlega wycenie początkowej oraz bilansowej. Dodatkowo, ze względu na możliwość oddziaływania inwestora (w tym przypadku wspólnika) na podmiot, w którym dokonano inwestycji, (jednostkę współzależną) wycena jest również dokonywana dla celów skonsolidowanego sprawozdania finansowego.

Różnica pomiędzy jednostkowym a skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym w odniesieniu do inwestycji dokonanych w jednostkach współzależnych sprowadza się do przyjęcia różnej podstawy wyceny. W jednostkowym sprawozdaniu inwestycje wycenia się na podstawie bezpośredniego udziału wspólnika w kapitale własnym jednostki współzależnej. W przypadku skonsolidowanego sprawozdania finansowego podstawę wyceny stanowią aktywa netto oraz wyniki osiągnięte przez jednostkę współzależną. Ze względu na temat niniejszego artykułu, dalsze rozważania dotyczą metod wyceny i prezentacji jednostek współzależnych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Przepisy ustawy o rachunkowości stanowią, że dane jednostek współzależnych wykazuje się w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym przy zastosowaniu metody proporcjonalnej lub metody praw własności [Ustawa z dnia 18 marca 2008 r., art. 59, ust. 2]. Wspólnik ma zatem możliwość zaprezentowania swojego udziału w jednostce współzależnej, wykorzystując alternatywnie metodę proporcjonalną bądź metodę praw własności. Wybór metody wyceny udziałów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym należy do jednostki dominującej w grupie kapitałowej, bowiem to ona określa zasady (politykę) rachunkowości dla wszystkich jednostek, pozostających w relacji podporządkowania z jednostkami funkcjonującymi w grupie kapitałowej. Konsekwencje takiego wyboru są ogromne, bowiem metodologia wyceny przyjęta w każdej z tych metod jest odmienna.

Problem badawczy niniejszego artykułu sprowadza się do zbadania metod wyceny inwestycji dokonanych przez wspólnika we współkontrolowany podmiot.

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu są metody wyceny współkontrolowanych podmiotów, tj. metoda proporcjonalna oraz metoda praw własności. Podmiotem zaś – podmioty współkontrolowane, rozumiane zgodnie z przepisami polskiego prawa bilansowego jako jednostki współzależne. W części badawczej podmiotem jest wspólne przedsięwzięcie Grupy LOTOS S.A. i spółki BP Europe SE o nazwie LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o.

Celem niniejszego artykułu jest określenie wpływu metod wyceny współkontrolowanych podmiotów na sytuację majątkowo-finansową wspólnika.

Tak sformułowanemu celowi podporządkowano strukturę artykułu, który składa się z czterech części poświęconych odpowiednio:

- prezentacji metody proporcjonalnej,
- omówieniu metodologii metody praw własności,
- porównaniu wcześniej scharakteryzowanych metod,
- zastosowaniu metody proporcjonalnej i metody praw własności w odniesieniu do LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o.

Osiągnięcie celu artykułu wymagało zastosowania adekwatnych metod badawczych. Wykorzystano metodę analizy literatury oraz przepisów prawnych, metodę porównań i analogii.

1. Metoda proporcjonalna

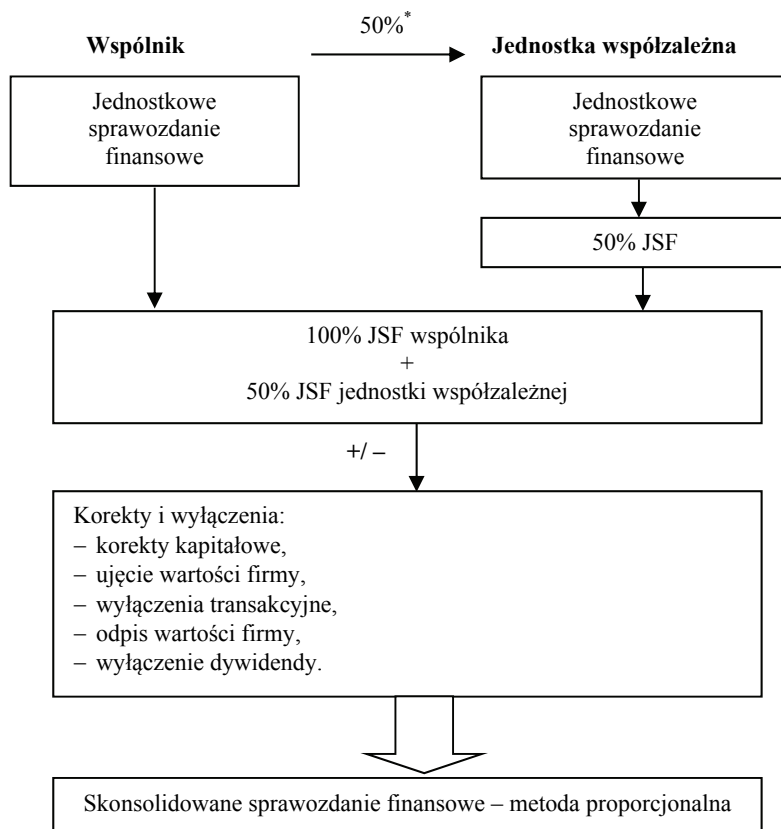
Zastosowanie metody proporcjonalnej sprowadza się do sumowania poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych spółnika jednostki współzależnej w pełnej wartości, z częścią wartości poszczególnych pozycji sprawozdań finansowych jednostek współzależnych, proporcjonalną do posiadanych przez jednostki grupy kapitałowej objęte konsolidacją udziałów, dokonaniu wyłączeń i korekt [Ustawa z dnia 18 marca 2008 r., art. 61, ust. 1]. Istota tej metody stanowi niemal dokładne odwzorowanie zasad stosowanych w metodzie konsolidacji pełnej. Różnica sprowadza się do wielkości aktywów netto jednostki współzależnej, która ma zostać objęta skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym. Informacje sprawozdawcze jednostki współzależnej są scalane z odpowiednimi informacjami sprawozdawczymi spółnika tylko w części, proporcjonalnie do posiadanego przez niego udziału. Ponieważ spółkontrola jest sprawowana przez co najmniej dwóch spółników, z których każdy obejmuje część udziałów, zatem do skonsolidowanego sprawozdania finansowego każdy spółnik włącza tylko tę część aktywów netto jednostki współzależnej, która odpowiada posiadanemu udziałowi.

Zastosowanie metody proporcjonalnej pozwala na zaprezentowanie w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym własnościowego prawa spółnika (inwestora) do konkretnych, zindywidualizowanych aktywów netto jednostki, w której dokonano inwestycji. W zamian za jednostkową pozycję inwestycji kapitałowych wprowadzane są pozycje aktywów i pasywów, w stosunku do których spółnik uzyskał prawo własności wraz z nabyciem inwestycji [Remlein, 2013, s. 185].

Uwzględnianie danych sprawozdawczych jednostki współzależnej metodą proporcjonalną wymaga – podobnie jak w metodzie pełnej – dokonania korekt i wyłączeń związanych zarówno z powiązaniem kapitałowymi, jak i przeprowadzonymi transakcjami gospodarczymi.

Zastosowanie metody proporcjonalnej skutkuje również ustaleniem wartości firmy (dodatniej lub ujemnej), wykazaniu jej w odrębnej pozycji skonsolidowanego sprawozdania finansowego oraz dokonywaniem odpisu zgodnie z zasadami określonymi w ustawie o rachunkowości [Ustawa z dnia 18 marca 2008 r., art. 44b, ust. 10-12].

Algorytm postępowania przy zastosowaniu metody proporcjonalnej przedstawia rys. 1.

50%* – przyjęto założenie o równym podziale udziałów pomiędzy wspólnikami.

Rys. 1. Algorytm postępowania w metodzie proporcjonalnej

Źródło: Opracowanie własne.

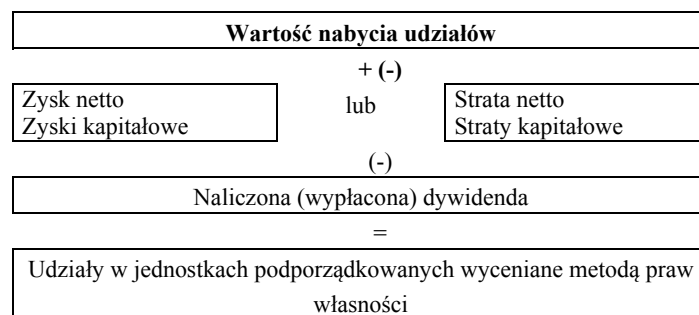
2. Metoda praw własności

Drugą możliwością co do wyceny i prezentacji jednostki współzależnej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym to zastosowanie metody praw własności. Zgodnie z przepisami ustawy metodę praw własności określa się jako przyjętą przez wspólnika jednostki współzależnej metodę wyceny udziałów w aktywach netto jednostki współzależnej, z uwzględnieniem wartości firmy lub ujemnej wartości firmy, ustalonych na dzień objęcia współkontroli [Ustawa

z dnia 18 marca 2008 r., art. 3, ust. 1, pkt 47]. Dalej ustawodawca pisze, że „metoda praw własności polega na wykazaniu w aktywach trwałych bilansu pozycji „Udziały w jednostkach podporządkowanych wyceniane metodą praw własności”, w cenie ich nabycia. Na dzień (...) objęcia spółkontroli nad jednostką współzależną ustala się wartość godziwą aktywów netto (...) jednostki współzależnej, z uwzględnieniem objętego na ten dzień przez (...) wspólnika jednostki współzależnej udziału w aktywach netto tej jednostki” [Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r., § 19, ust. 1].

Powyższe zapisy ustawy upoważniają do stwierdzenia, że metoda praw własności polega na corocznym uaktualnianiu wartości posiadanych udziałów (inwestycji) odpowiednio do zmiany aktywów netto jednostki współzależnej. Wartość początkową udziału aktualizuje się na dzień bilansowy, na który sporządza się skonsolidowane sprawozdanie finansowe, o zmiany wartości aktywów netto jednostki współzależnej, jakie nastąpiły w okresie sprawozdawczym, wynikające zarówno z osiągniętego wyniku finansowego, skorygowanego o odpis raty wartości firmy lub ujemnej wartości firmy przypadający na dany kres sprawozdawczy, jak i o wszelkie inne zmiany, w tym wynikające z rozliczeń ze wspólnikiem [Ustawa z dnia 18 marca 2008 r., art. 3, ust. 1, pkt 47].

Dokonując wyceny udziałów jednostki współzależnej na koniec okresu sprawozdawczego metodą praw własności, ich wartość początkową koryguje się o zmiany wartości aktywów netto tej jednostki, jakie nastąpiły w okresie sprawozdawczym, proporcjonalnie do posiadanego udziału. Oznacza to, że wartość udziałów według ceny nabycia, ustaloną na dzień rozpoczęcia sprawowania spółkontroli powiększa się lub pomniejsza o przypadające na rzecz wspólnika zwiększenia lub zmniejszenia kapitału własnego jednostki współzależnej. Procedurę wyceny udziałów metodą praw własności prezentuje rys. 2.

Rys. 2. Wycena udziałów metodą praw własności

Źródło: Remlein [2010, s. 119].

3. Porównanie metody proporcjonalnej i metody praw własności

Podsumowując rozważania dotyczące metod wyceny i prezentacji jednostek współzależnych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, można wysunąć tezę, że metoda proporcjonalna umożliwia prezentację w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym aktualnej wartości inwestycji kapitałowych, choć „ukrytej” pod postacią wielu pozycji bilansowych. Informacje zawarte w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym sporządzonym z zastosowaniem metody proporcjonalnej prezentują pełniejszy „obraz” korzyści ekonomicznych, jakie czerpie inwestor z tytułu dokonanej inwestycji, niż w wypadku informacji zaprezentowanych przy zastosowaniu metody praw własności. Metoda praw własności pozwala na zaprezentowanie takiego „obrazu” tylko w jednej pozycji bilansowej, jaką jest „Udziały w jednostkach podporządkowanych wyceniane metodą praw własności”.

Tabela 1. Porównanie metody proporcjonalnej i metody praw własności

Przedmiot porównania	Metoda proporcjonalna	Metoda praw własności
1	2	3
Istota metody	Sumowanie pozycji sprawozdania finansowego wspólnika z odpowiednią częścią sprawozdania finansowego jednostki współzależnej	Coroczne uaktualnianie wartości posiadanych przez wspólnika inwestycji (udziałów) w jednostce współzależnej
Wycena aktywów netto jednostki współzależnej	Według wartości godziwej	Według wartości bilansowej
Wycena inwestycji w jednostce współzależnej	Zamiast pozycji „Inwestycje” prezentuje się wszystkie pozycje aktywów i pasywów, w stosunku do których wspólnik uzyskał prawo własności, w części której jest właścicielem	Wycena inwestycji odbywa się według aktualnej wartości aktywów netto jednostki współzależnej
Prezentacja w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym	We wszystkich pozycjach aktywów i pasywów	W pozycji „Udziały w jednostkach podporządkowanych wyceniane metodą praw własności”
Korekty kapitałowe	Tak	Nie
Uwzględnianie i prezentacja wartości firmy	Wartość firmy jest uwzględniana i prezentowana w odrębnej pozycji	Wartość firmy jest uwzględniana, łącznie z wartością inwestycji
Wyłączenia transakcyjne	Tak	Nie
Prezentacja osiągniętego przez jednostkę współzależną zysku/straty	Zysk (strata) jednostki współzależnej prezentowany jest łącznie z zyskiem (stratą) wspólnika	Zysk (strata) jednostki współzależnej podwyższa (obniża) wartość inwestycji wspólnika w jednostce współzależnej. W bilansie prezentowany łącznie z zyskiem (stratą) wspólnika, w rachunku zysków i strat w odrębnej pozycji „Zysk (strata) w jednostkach podporządkowanych wycenianych metodą praw własności”
Wpływ dywidendy na wartość inwestycji	Nie	Tak

Źródło: Opracowanie własne.

4. Wycena i prezentacja wspólnego przedsięwzięcia LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o. w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym

Przedmiotem badań jest współkontrolowany przez Grupę Kapitałową LOTOS podmiot LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o. określany jako wspólne przedsięwzięcie¹. W dniu 25 listopada 2013 r. Grupa LOTOS S.A. zbyła na rzecz BP Europe SE 1000 udziałów spółki LOTOS Tank Sp. z o.o., stanowiących 50% udziałów w kapitale zakładowym spółki LOTOS Tank sp. z o.o. W dniu 17 grudnia 2013 r. zarejestrowano zmianę nazwy spółki LOTOS Tank sp. z o.o. na LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o. Podpisana przez spółki umowa typu *joint ventures* daje wspólnikom prawa do aktywów netto nowoutworzonej, odrębnej jednostki (ang. *vehicle*). Wartość nominalna 50% udziałów na dzień podpisania umowy wynosiła 7245 tys. zł, natomiast wartość godziwa 14 907 tys. zł.

Zgodnie z przyjętą w grupie kapitałowej polityką rachunkowości, udziały we współkontrolowanych podmiotach, dla potrzeb skonsolidowanego sprawozdania finansowego wycenia się, stosując metodę praw własności. Zatem w momencie początkowego ujęcia udziały we współkontrolowanym podmiocie wyceniono według ceny nabycia, a następnie na dzień kończący okres sprawozdawczy skorygowano odpowiednio o następujące po dniu ich nabycia zmiany wartości aktywów netto współkontrolowanego podmiotu, przypadające na danego wspólnika.

Wartość udziałów we wspólnym przedsięwzięciu LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o., wycenianych metodą praw własności na dzień 31 grudnia 2014 r. przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wartość udziałów LOTOS – Air BP Polska sp. z o.o.

Wyszczególnienie	Wartość w tys. zł
Wartość udziałów na 1 stycznia 2014 r.	14 419
Udział w zysku/(stracie) netto	185
Udział w innych całkowitych dochodach/(stratach) netto (straty aktuarialne z tytułu świadczeń pracowniczych po okresie zatrudnienia)	(30)
Udział w stratach z tytułu transakcji wewnątrzgrupowych	(23)
Stan na 31 grudnia 2015 r.	14 551

Źródło: GK LOTOS S.A., Skonsolidowane sprawozdanie finansowe [2014, s. 68].

W skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej² GK LOTOS S.A. wartość 14 551 tys. zł została ujęta w pozycji aktywów trwałych „Wspólne przedsięwzięcia wyceniane metodą praw własności”.

¹ W niniejszym artykule terminy „wspólne przedsięwzięcie”, „wspólne ustalenie umowne”, „podmiot współkontrolowany”, „jednostka współzależna” będą stosowane zamiennie.

² Ze względu na fakt, iż GK LOTOS S.A. sporządza skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSSF, w artykule używa się nazw sprawozdań finansowych zgodnych z terminologią MSSF.

W przypadku zastosowania metody proporcjonalnej należałoby w pierwszej kolejności dokonać scalenia sprawozdań finansowych, a następnie korekt konsolidacyjnych. Dane finansowe pochodzące ze sprawozdania finansowego wspólnika oraz wspólnego przedsięwzięcia przedstawia tabela 3³.

Tabela 3. Sprawozdanie z sytuacji finansowej sporządzone na 31 grudnia 2014 r. (tys. zł)

Pozycje	Grupa LOTOS S.A.	LOTOS – Air BP Polska Sp. z o.o. (50%)
Aktywa trwałe	8 094 776	11 598
w tym: Udziały i akcje	1 220 535	-
Aktywa obrotowe	6 244 967	37 046
Aktywa razem	14 339 743	48 644
Kapitał własny	6 346 776	15 675
Zobowiązania długoterminowe	3 743 567	5 081
Zobowiązania krótkoterminowe	4 249 400	27 888
Kapitał własny i zobowiązania	14 339 743	48 644

Źródło: GK LOTOS S.A., Sprawozdanie finansowe za rok 2014 [s. 5]; Skonsolidowane sprawozdanie finansowe [2014, s. 70].

Procedurę konsolidacji przy zastosowaniu metody proporcjonalnej przedstawia tabela 4, natomiast metody praw własności – tabela 5.

Tabela 4. Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej sporządzone metodą proporcjonalną na 31 grudnia 2014 r. (tys. zł)

Pozycje	Grupa LOTOS S.A. + 50% LOTOS – Air BP Polska Sp. z o.o.	Korekty	Wartość skonsolidowana
Aktywa trwałe	8 106 374		8 099 129
w tym: Udziały i akcje	1 220 535	(7 245)	1 213 290
Aktywa obrotowe	6 282 013		6 282 013
Aktywa razem	14 388 387	(7 245)	14 381 142
Kapitał własny	6 362 451	(14 490) 7 662	6 355 623
Zobowiązania długoterminowe	3 748 648		3 748 648
Zobowiązania krótkoterminowe	4 277 288		4 277 288
Kapitał własny i zobowiązania	14 388 387	(7 245)	14 381 142

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych badanej grupy kapitałowej.

³ Ze względu na brak sprawozdania finansowego LOTOS – Air BP Polska Sp. z o.o. w wersji pełnej, skonsolidowane sprawozdanie finansowe prezentowane jest również w wersji uproszczonej.

Tabela 5. Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej sporządzone metodą praw własności na 31 grudnia 2014 r. (tys. zł)

Pozycje	Grupa LOTOS S.A.	Korekty	Wartość skonsolidowana
Aktywa trwałe	8 094 776		8 102 082
w tym: Udziały i akcje	1 220 535	(7 245) 14 551	1 227 841
Aktywa obrotowe	6 244 967		6 244 967
Aktywa razem	14 339 743	7 306	14 347 049
Kapitał własny	6 346 776	(7 245) 14 551	6 354 082
Zobowiązania długoterminowe	3 743 567		3 743 567
Zobowiązania krótkoterminowe	4 249 400		4 249 400
Kapitał własny i zobowiązania	14 339 743	7 306	14 347 049

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych badanej grupy kapitałowej.

Porównanie skutków finansowych zastosowanych metod ujęcia danych spółki współkontrolowanej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym pozwala na wysunięcie następujących wniosków:

- w przypadku zastosowania metody proporcjonalnej w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej prezentowana jest cała struktura majątku i kapitału stanowiąca własność wspólnika,
- zastosowanie metody proporcjonalnej skutkuje wykazaniem wyższej sumy bilansowej, co jest konsekwencją ujęcia w skonsolidowanym sprawozdaniu z sytuacji finansowej wartości 50% majątku i kapitału jednostki współkontrolowanej,
- wartość pozycji „Udziały i akcje” jest wyższa przy zastosowaniu metody praw własności.

Podsumowanie

W przypadku stosowania polskich przepisów prawa bilansowego grupa kapitałowa ma możliwość wyboru metody ujęcia danych finansowych jednostki współzależnej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, zatem warto już na etapie opracowywania polityki rachunkowości grupy kapitałowej dokonać szczegółowej oceny korzyści i kosztów zastosowania każdej z dostępnych metod. Nie bez znaczenia jest również intencja grupy kapitałowej co do zakresu ujawnień w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym.

Porównując wycenę współkontrolowanych podmiotów oraz ich ujęcie w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym, można zauważyć, że zastosowanie metody proporcjonalnej umożliwia prezentację pełniejszego „obrazu” ko-

rzyści ekonomicznych, jakie czerpie wspólnik z dokonanej inwestycji, niż w wypadku informacji zaprezentowanych przy wykorzystaniu metody praw własności.

Literatura

GK Lotos S.A., Skonsolidowane sprawozdanie finansowe 2014, file_raport_roczny_2014_gk_lotos_skonsolidowane_sprawozdanie_4795e9.pdf (dostęp: wrzesień 2015).

Grupa LOTOS S.A., Sprawozdanie finansowe 2014, file_raport_roczny_2014_grupa_lotos_jednostkowe_sprawozdanie_de4450-1.pdf (dostęp: wrzesień 2015).

Remlein M. (2013), *Rachunkowość grup kapitałowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Remlein M. (2010), *Skonsolidowane sprawozdania finansowe według Polskich i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 września 2009 r. w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych, Dz.U. nr 169, poz. 1327.

Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o rachunkowości, Dz.U. nr 113, poz. 1186.

Ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, Dz.U. nr 152, poz. 1223.

THE IMPACT OF THE VALUATION METHOD JOINTLY CONTROLLED ENTITY ON THE FINANCIAL SITUATION OF PARTNER

Summary: The purpose of this article is to determine the impact of the valuation method jointly controlled entity on the financial situation of partner.

The article has been divided into four parts preceded by an introduction and followed by conclusions. Part one describes the proportional method. The second one presents the equity method. The third focuses on comparison of described methods. The last part presents application of the proportional method and equity method in the process of consolidation of financial statements.

Keywords: joint control, jointly controlled entities, joint arrangements, proportional method, equity method.